

Academia Română
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București

Situl de epoca bronzului de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului.*

Noi contribuții la cunoașterea comunităților cu ceramică de tip Wietenberg

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător științific:

Dr. Cristian Schuster

Cercetător Științific Gradul I

Candidat:

Mădălina-Florentina Voicu

București

2017

Cuprins

Lista abrevierilor.....	4
Lista tabelelor.....	5
Introducere.....	6
Capitolul I.....	10
<i>I.1 Istoricul cercetărilor descoperirilor Wietenberg.....</i>	<i>10</i>
I.1.1 Primele descoperiri 1856 – 1909.....	10
I.1.2 Încadrarea cronologică a descoperirilor și definirea culturii Wietenberg.....	11
I.1.3 Direcții de cercetare și problematici apărute după cel de-al Doilea Război Mondial. Determinarea sistemelor evolutiv-cronologice pe baza tipologiei ceramice.....	13
I.1.4 Evaluarea cercetărilor siturilor Wietenberg în ultimii 15 ani.....	16
I.1.5 Istoricul cercetărilor arheologice în microzona văii Pianului.....	18
<i>I.2 Cadrul geografic – microzona văii Pianului.....</i>	<i>21</i>
I.2.1 Caracteristicile mediului la nivelul epocii bronzului și în prezent.....	22
<i>I.3 Imaginea comunităților Wietenberg.....</i>	<i>23</i>
Capitolul II.....	28
<i>II.1. Localizarea sitului de la Pianu de Jos – Lunca Pârâului.....</i>	<i>28</i>
<i>II.2 Cadrul cercetărilor și metodologia aplicată.....</i>	<i>28</i>
<i>II.3 Stratigrafia sitului de la Pianu de Jos – Lunca Pârâului.....</i>	<i>30</i>
<i>II.4 Date succinte despre complexele arheologice posterioare locuirii de epoca bronzului.....</i>	<i>34</i>
Capitolul III – Elemente de habitat.....	37
<i>III.1 Structuri de locuit.....</i>	<i>37</i>
III.1.1 Complexele 21 și 143 - structuri de locuit incendiate.....	38
III.1.2 Alte posibile structuri de locuit de tip semi-adâncit.....	41
<i>III.2 Gropi.....</i>	<i>43</i>
III.2.1 Gropi de dimensiuni medii.....	46
III.2.2 Gropi de dimensiuni mari.....	57
III.2.3 Alte amenajări.....	64
Capitolul IV – Elemente cu caracter funerar.....	67
<i>IV.1 Descrierea complexelor funerare. Elemente de tratament funerar.....</i>	<i>67</i>
<i>IV.2 Determinarea sexului și a vârstei. Patologii.....</i>	<i>73</i>

IV.3 Bunuri funerare.....	76
IV.4 Încadrarea mormintelor în contextul descoperirilor funerare Wietenberg.....	78
Capitol V. Analiza ceramicii.....	83
V.1 Aspecte metodologice în cercetarea materialului ceramic.....	83
V.1.1 Colectarea materialului ceramic în teren și tratamentul ulterior.....	83
V.1.2 Cuantificarea datelor în analiza ceramicii.....	84
V.2 Realizarea vaselor.....	86
V.2.1 Analiza pasteii.....	86
V.2.2 Observații cu privire la tehnicile de construcție a vaselor.....	88
V.2.3 Tratarea suprafețelor.....	90
V.3 Formele recipientelor din lotul de la Lunca Pârâului.....	91
V.3.1 Metodologia aplicată în definirea tipurilor de forme.....	91
V.3.2 Tipuri și sub-tipuri de forme.....	93
V.4 Decor.....	100
V.4.1 Ceramica cu decor încrustat.....	103
V. 5 Funcționalitate și uz.....	104
V.6 Reparații și reutilizări – etape în "biografia" obiectelor ceramice.....	108
V.7 Alte obiecte de lut ars.....	111
V.8 Ceramica în context arheologic.....	114
V.8.1 Ceramica din cele două locuințe de suprafață.....	114
V.8.2 Ceramica din posibilele structuri de locuit.....	117
V.8.3 Ceramica din gropile de dimensiuni medii și mari.....	120
Capitolul VI – Activitățile comunității de la Lunca Pârâului.....	122
VI.1 Creșterea animalelor. Resturile faunistice.....	122
VI.2 Piese de os și corn.....	124
VI.3 Piese litice și de metal.....	126
Capitolul VII – Considerații finale.....	129
VII.1 Elemente de cronologie. Încadrarea descoperirilor de la Pianu de Jos – Lunca Pârâului. Analize radiocarbon.....	129
VII.2 Interpretarea elementelor de habitat.....	134
Concluzii.....	137
Anexe.....	140
Bibliografie.....	171

Rezumat

Centrul acestei lucrări este constituit de descoperirile atribuite comunităților Wietenberg ce au locuit aşezarea de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului* (jud. Alba). Atenția acordată acestora se datorează, în primul rând, participării mele (în calitate de membru al colectivului de cercetare) în primăvara și vara anului 2012 la săpăturile arheologice preventive care au avut loc pe traseul viitoarei autostrăzi A1, tronsonul Orăștie – Sibiu, în situl numit mai sus.

Paginile lucrării de doctorat au avut ca punct de pornire o întrebare generală: ce putem cunoaște despre comunitățile cu ceramică de tip Wietenberg de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului*? În ceea ce privește întrebările auxiliare pe baza cărora a fost construită această teză, plecând de la numai câteva, pe parcursul cercetării acestea s-au multiplicat și divizat devenind interdependente. Primul obiectiv major al întregului demers a fost acela de a stabili care a fost funcția locuirii de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului*. Putem vorbi despre o aşezare propriu-zisă sau o locuire sezonieră? Cel de-al doilea a fost reprezentat de stabilirea posibilei relații de contemporaneitate cu siturile învecinate. A existat vreo relație între locuirea de la *Lunca Pârâului* și cea imediat apropiată de la Sibișeni – *Deasupra satului*? Care este legătura cu cimitirul Wietenberg din imediata vecinătate?

Într-un al doilea plan, dar cu aceeași însemnătate, am căutat răspunsuri la întrebări legate de cultura materială a comunităților respective. Un scop inițial a fost conturarea unei imagini a produselor ceramice utilizate. Astfel că, întrebarea „*cum arată ceramica de tip Wietenberg din situl de la Lunca Pârâului?*” a fost construită pe ideea includerii nu numai a vaselor tipice, ci a întregului lot ceramic. Răspunsul trebuia să implice atât caracterizarea materiilor prime, tot ceea ce presupune procesul de producție cât și utilizarea efectivă a recipientelor. În final, parcurgerea întregului conținut al tezei ar trebui să permită caracterizarea comunităților Wietenberg în sensul economic și al activităților întreprinse în cadrul spațiului locuit.

Structura studiului urmărește toate aspectele arheologice ale unui sit, ceea ce permite luarea în considerare a unui caracter monografic al acestuia. Analiza situației arheologice înregistrate în cadrul sitului studiat va fi discutată în contextul larg al epocii bronzului mijlociu din Transilvania, prin corelarea descoperirilor efectuate aici cu cele similare din aria intracarpatică.

Lucrarea a fost organizată în șapte capitole și două anexe.

Capitolul I reprezintă o introducere a cititorului în domeniul de studiu. Aceasta implică un istoric al cercetărilor descoperirilor Wietenberg în totalitatea lor, structurat cronologic, alături

de cadrul geografic discutat la nivel regional. Am considerat necesar să aloc o mică parte a acestei lucrări ilustrării stadiului actual al cercetării descoperirilor Wietenberg pentru o serie de rațiuni. Motivul principal a fost întărirea argumentelor care au stat la baza alegerii subiectului acestei teze și anume interpretarea unui sit Wietenberg, deoarece, deși sunt cunoscute foarte multe situri cu ceramică de acest tip, în realitate ponderea informațiilor pe care le deținem este mult redusă și inegală. Mai mult, capitolul oferă o imagine pertinentă a ceea ce cunoaștem sau considerăm cunoscut despre comunitățile respective, tot aici fiind necesară și o clarificare a unor termeni și concepte, de altfel des utilizate în arheologia epocii bronzului dar rareori definite și discutate.

Prezentarea cadrului cercetărilor cu caracter preventiv de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului* împreună cu metodologia aplicată în cercetarea sitului fac parte din **cel de-al doilea capitol**. Datele stratigrafice au fost prezentate și discutate pe larg și integrate în contextul celorlalte descoperiri Wietenberg din microzona văii Pianului. Acestea au fost comparate cu situațiile întâlnite în alte situri care au dispus de o analiză stratigrafică. Tot aici au fost prezentate succint descoperirile posterioare locuirii din epoca bronzului.

Următoarea parte a lucrării, **capitolul al III-lea**, este dedicată prezentării detaliate și examinării elementelor de habitat descoperite: gropi de diverse tipuri, structuri de locuit, vetre și platforme de piatră. Acestea au fost examinate din punct de vedere al dispunerii lor în cadrul suprafețelor cercetate, al posibilelor funcționalități și al caracteristicilor morfologice. Structurile de locuit prezente pe suprafața sitului reprezintă un punct de interes deosebit datorită rarității descoperirilor de acest tip în cadrul siturilor Wietenberg. Acestea au fost analizate din prisma caracteristicilor morfologice, al procesului de construcție și per total al „biografiei” lor.

Cele două locuințe incendiate, din partea vestică a sitului, și celelalte posibile structuri de locuit de tip semi-adâncit propulsează situl de la Pianul de Jos – *Lunca Pârâului*, pe o poziție secundă, după situl de la Derșida – *Dealul lui Balotă*, într-un clasament al intensității locuirii într-un sit cu ceramică de tip Wietenberg, cercetate și publicate până în prezent. Posibilitatea coexistenței structurilor de locuit de suprafață, cu formă rectangulată cu cele de tip semi-adâncit, de formă circulară, este demonstrată în primul rând stratigrafic și apoi de unitatea materialului ceramic aferent. Prezența vetrelor în locuințe și a fragmentelor de vetre în umpluturile gropilor susține teoria unei locuiri de lungă durată a așezării.

Componenta cu caracter funerar a sitului reprezintă subiectul celui de-al **IV-lea capitol**.

Aici am beneficiat de determinarea sexului și vârstei, dar și a patologiilor pentru fiecare individ. În nici o altă așezare Wietenberg nu au fost descoperite atât de multe morminte de înhumăție, respectiv doisprezece. Această caracteristică a sitului sporește importanța publicării integrale a cercetărilor. Cele doisprezece morminte atribuite comunităților Wietenberg, dintr-un total de nouăsprezece, par a forma patru grupuri, dispuse în zonele de sud-vest și sud-est. Este posibil ca acestea să delimiteze așezarea, de dimensiuni mai mari, surprinsă parțial de cercetarea preventivă din anul 2012.

Secțiunea probabil cea mai cronofagă a fost analiza ceramicii, ce constituie tema **capitolului al V-lea**. Fragmentele ceramice au fost restaurate, desenate și fotografiate. Pentru cuantificarea informațiilor oferite de fiecare fragment în parte am recurs la crearea unor fișe colective pentru fiecare complex arheologic. Vasele întregi, întregibile și fragmentare, alături de părțile morfologice care determinau forma au fost înregistrate în fișe individuale. Ceramica a fost analizată din trei mari perspective: tehnologic, tipologic și funcțional. Dacă elementele tipologice și mai rar cele funcționale (presupuse) au mai fost discutate, tehnologia producerii vaselor a fost foarte rar punctată și niciodată însoțită de o documentație explicită, datele disponibile fiind insuficiente.

La nivelul produselor ceramice a fost observată o structură unitară și o fragmentaritate destul de mare, valabilă atât pentru gropi cât și pentru structurile de locuit. Diversitatea din interiorul lotului este dată de prezența atât a vaselor de dimensiuni medii și mari, realizate dintr-o pastă grosieră, cu incluziuni mari, cât și a celor de dimensiuni medii și mici, manufacturate dintr-o pastă de bună calitate. Astfel, putem spune ca locuitorii așezării de la *Lunca Pârâului* utilizau și produse de înaltă calitate și cu încărcătură valorică înaltă. Formele de recipiente ceramice din complexele arheologice sunt, de asemenea, variate, de la vase de dimensiuni mici și medii (strachini, castroane, căni, oale) probabil folosite în cadru domestic, la vase de dimensiuni mari (vase – sac, vase de provizii). O mare parte a acestora este decorată, majoritar fiind decorul plastic, ce constă în brâie de mai multe tipuri, și cel incizat alăturat impresiunilor.

Consider că tratarea aspectelor tehnologice, tipologice și mai ales funcționale, a conturat o imagine a necesarului casnic și nu numai, al comunității din așezare, rar întâlnită în publicațiile existente. La nivel tehnologic am putut observa anumite metode pe care le-am documentat atât descriptiv cât și vizual, ceea ce reprezintă, din păcate, un element de noutate adus de prezenta lucrare.

Cel de-al VI-lea capitol include considerații asupra economiei comunităților care au locuit în microzona văii Pianului, având ca punct de plecare analiza arheozoologică efectuată pe întreg lotul de oase de animal din complexele Wietenberg din situl abordat. Tot aici a fost integrată și o discuție asupra utilajului litic descoperit în interiorul complexelor Wietenberg, dar și în nivelul atribuit acestora.

Cel din urmă capitol, **cel de-al VII-lea**, este consacrat corelării datelor obținute și interpretării generale a sitului de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului*. Analiza aproximativ completă a ansamblului ceramic, a permis încadrarea sitului în faza a III-a Wietenberg, care, corelând analizele de radiocarbon efectuate pe probe din mormintele prezente, rezultă într-un interval cuprins între 1665 și 1497 a. Chr, sau 1740-1430 dacă ținem cont și de rezultatele fracțiilor humice. Referitor la organizarea spațială, am putut observa în momentul cartării posibilelor structuri de locuit și a celor două construcții de suprafață, unele grupări de complexe. Pe planul general al săpăturii se remarcă șase grupări de complexe arheologice, cinci dintre acestea gravitând în jurul structurilor de locuit (frecvent gropile au fost asociate unui spațiu de locuit), iar cel de-al șaselea conține trei grupuri a câte patru gropi și un mormânt. Pentru spațiile domestice nu au fost realizate analize spațiale până în prezent.

Sfârșitul lucrării cuprinde o recapitulare a propunerilor de interpretare a sitului de la *Lunca Pârâului*. Aici au fost reluate întrebările formulate la începutul demersului și discutate pe baza rezultatelor cercetării. Consider că situl de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului* reprezintă o așezare cu caracter domestic, cu o probabilitate mai mare a unei locuiri de lungă durată a unei comunități cu ceramică de tip Wietenberg. Argumentele puternice ca prezența vetrelor de foc în structurile de locuit, multitudinea complexelor arheologice și a materialelor ceramice și diversitatea pieselor de lut, os, corn, materie litică și metal conținute, alături de nivelul arheologic destul de consistent, sprijină această considerație. Situl se încadrează în seria predominantă a așezărilor Wietenberg, și anume, cele situate pe terasele unor cursuri de apă.

Pe fundamentul analogiilor ceramice, puteam remarca o anumită contemporaneitate cu așezarea și necropola de la Sibișeni – *Deasupra satului*. De asemenea, celelalte două situri din imediata apropiere, mai puțin intens cercetate, atestă o locuire activă a microzonei văii Pianului, așa cum am arătat în capitolul I, bogată în resurse naturale. Mai mult, situl de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului* se înscrie în numeroasa serie a descoperirilor de pe valea mijlocie a Mureșului, completând repertoriul punctelor cunoscute până în prezent.

Cronologia evolutivă și absolută a culturii Wietenberg a fost îndelung dezbătută fără a ajunge la un consens. Probele de radiocarbon, corelate cu analiza ceramicii din complexe, sperăm să aducă cel puțin unele lămuriri cu privire la fazele finale. Prin publicarea prezentelor rezultate obținute în urma cercetării așezării de la Pianu de Jos – *Lunca Pârâului* consider că unele aspecte ale comunităților Wietenberg vor fi completate și cu siguranță, dezvoltate în viitor.

Bibliografie selectivă

- Bălan 2014 L. G. Bălan, Așezarea Wietenberg de la Micești, în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 6, Muzeul Municipal „Ioan Raica”, Sebeș, p. 25-86.
- Bălășescu et al. 2017 A. Bălășescu, M. Voicu, M. Mărgărit, V. Radu, Bronze Age Fauna from Pianu de Jos – Lunca Pârâului (Wietenberg culture), în *Studii de preistorie*, 13, p. 187-212.
- Bejinariu 2015 I. Bejinariu, *Contribuții arheologice la cunoașterea Epocii bronzului în Depresiunea Șimleului (I). Descoperirile din bronzul timpuriu și cel mijlociu*, ed. Mega, Cluj-Napoca.
- Boroffka 1994 N. Boroffka, *Die Wietenberg – Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, Bonn.
- Budden 2008 S. Budden, Skill among the Sherds: Understanding the Role of Skill in the Early to Late Middle Bronze Age in Hungary, în *Breaking the Mould: Challenging the Past through Pottery*, Manchester, ed. I. Berg. (British Archaeological Reports International Series 1861.) Oxford, p. 1–17.
- Ciugudean et al. 1995 H. Ciugudean, I. Florea, Contribuții la repertoriul arheologic al localității Pianu de Jos, în *Apulum XXXII*, Alba Iulia, 1995, p. 59-66.
- Ciugudean et al. 2015 H. Ciugudean, C. Quinn, „The End of the Wietenberg Culture in the Light of New 14C Dates and its Chronological Relations to the Noua Culture”, R. M. Németh, B. Rezi (ed.), *Bronze Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 2-4 October 2014*,

- Bibliotheca Musei Mariensis, Seria Archaeologica VIII, Târgu Mureș, 2015, p. 147-178.
- Dietrich 2014 L. Dietrich, *Die mittlere und späte Bronzezeit und die ältere Eisenzeit in Südosiebenbürgen aufgrund der Siedlung von Rotbav*, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn.
- Gogâltan 2015 F. Gogâltan, The Early and Middle Bronze Age Chronology on the Eastern Frontier of the Carpathian Basin. Revisited after 15 Years, R. M. Németh, B. Rezi (ed.), *Bronze Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 2-4 October 2014*, Bibliotheca Musei Mariensis, Seria Archaeologica VIII, Târgu Mureș, 2015, p. 53-95.
- Gosselain 1999 O. P. Gosselain, In pots we trust. The processing of clay and symbols in Sub-Saharan Africa”, în *Journal of Material Culture* 4 (2), p. 205-230.
- Kreiter 2007 A. Kreiter, *Technological Choices and Material Meanings in Early and Middle Bronze Age Hungary. Understanding the active role of material culture through ceramic analysis*, BAR International Series 1604, Archaeopress Oxford.
- Miller 1985 D. Miller, *Artefacts as categories: A Study of Ceramic Variability in Central India*, Cambridge University Press.
- Miller H. M.-L. 2007 H. M.-L. Miller, *Archaeological Approaches to Technology*, Elsevier, Academic press, Statele Unite ale Americii.
- Motzoi-Chicideanu 2011 I. Motzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară* (vol I-II), Editura Academiei Române, București.
- Popa et al. 2010 C. I. Popa, R. Totoianu, *Aspecte ale epocii bronzului în Transilvania (între vechile și noile cercetări)*, Bibliotheca Musei Sabesiensis, ed. Altip, Alba Iulia.
- Rice 1987 P. M. Rice, *Pottery Analysis. A Sourcebook*, The University of Chicago Press.

- Rotea 1998 M. Rotea, *Cultura Wietenberg*, Ministerul Educației Naționale, Institutul Român de Tracologie, Teză de doctorat, manuscris.
- Shepard 1980 A. O. Shepard, *Ceramics for the archaeologist*, Washington, Carnegie Institute, Washington.
- Skibo 2012 J. M. Skibo, *Understanding Pottery Function*. Springer Science & Business Media.
- Velde et al. 1998 V. Velde, I. C. Druc, *Archaeological Ceramic Materials. Origin and utilization*, Springer.
- Voicu 2016 M. Voicu, *Technology and functionality of the quadrilobed vessels from Pianu de Jos – Lunca Pârâului*, în *Studii de Preistorie*, 12, p. 151-159.
- Vulpe 2010 A. Vulpe, Structuri sociale și credințe religioase în epoca bronzului și în prima epocă a fierului, în M. Petrescu-Dîmbovița, A. Vulpe (coord.), *Istoria românilor, I, Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, p. 351-376.
- Wells 2012 P. S. Wells, *How Ancient Europeans Saw the World. Vision, Patterns, and the Shaping of the Mind in Prehistoric Times*. Princeton University Press, Princeton și Oxford.